

Hegyí Géza

Distribuția dijmelor episcopale și capitulare în dieceza medievală transilvăneană

Cuvinte cheie: dieceza Transilvaniei, episcopat, capitlu, dijmă, modelare

În ceea ce privește distribuirea dijmelor între beneficiari în Ungaria, literatura de specialitate este unanimă în a considera că, în fiecare așezare trei sferturi din dijmă reveneau episcopului diecezan, în timp ce un sfert (*quarta*) era împărțit în proporții variabile între capitlu și preotul paroh. Studiul de față își propune să demonstreze, prin enumerarea a sute de surse, că în dieceza transilvăneană prevala un sistem diferit. Aici, dijele nu erau împărțite pe verticală, ci pe orizontală între cele două părți: în cele mai multe locuri episcopul era într-adevăr beneficiarul principal, dar în unele regiuni (pe moșiile proprii și în arhidiaconatul de Hunedoara și de Târnava) acest rol a fost preluat de către capitlu, în timp ce *quarta* pare să fi fost în mâinile arhidiaconilor locali.

Bogdándi Zsolt

Despre Adunarea Stărilor ca for de judecată pe baza unui formular din Transilvania secolului al XVII-lea

Cuvinte cheie: Stilionar, Principatul Transilvaniei, scaun de judecată, tabla princiară, procese

În acest studiu prezentăm un stilionar întocmit în prima parte a secolului al XVII-lea și analizăm documentele care se referă la activitatea Adunării Stărilor ca scaun de judecată, precum și la funcționarea tablei princiare în timpul dietelor. Stilionarul prezentat se compune din două părți distincte: prima parte conține însemnări privind activitatea scaunului de judecată princiar, deci modele de documente care țin de activitatea așa numitei cancelarii mici, iar partea a doua este mai degrabă un fel de tratat juridic. Pe baza analizei scrisorilor de sentință am putut deduce că, în cazul proceselor de lezmajestate, scaunul de judecată era constituit chiar de dietă, iar sentința era pronunțată de către cei prezenți la adunare și nu de către tabla princiară. Mai multe exemple copiate

în stilionar conțin date despre activitatea tablei princiare în timpul dietelor când Adunarea stărilor funcționa într-un fel și ca un termen de judecată al cauzelor.

László Andor

Confederația stărilor transilvănene și maghiare în primii ani ai domniei principelui Gabriel Bethlen

Cuvinte cheie: Principatul Transilvaniei, Regatul Ungariei, Gabriel Bethlen, confederație, relații politice

Reglementarea relațiilor dintre cele două state maghiare prin intermediul unei confederații a fost un element important al planurilor lui Ștefan Bocskai. În plus, aceasta a fost una dintre ideile centrale ale testamentului său. După moartea sa, ideea confederației, aspirația constantă și reciprocă către confederație, a devenit principiul de bază care definea relația dintre Regatul Ungariei și Principatul Transilvaniei. Pe parcursul celor aproape cinci ani și jumătate de domnie ai lui Gabriel Báthory, au fost încheiate patru acorduri pentru stabilirea unor relații strânse între cele două state. Însă apropierea excesivă a lui Báthory de Regatul Ungariei a dus, în cele din urmă, la căderea sa. Primii ani ai domniei lui Gabriel Bethlen au fost caracterizați de neîncredere reciprocă, acuzații și chiar unele ciocniri armate minore. În ciuda acestor divergențe, ambele părți aveau un interes comun în menținerea cooperării, fapt confirmat chiar în cadrul adunării generale a stărilor de la Linz din 1614. În anii următori, încă două acorduri au reglementat relațiile dintre cele două state, iar Bethlen și-a consolidat cu succes puterea.

Mátyás-Rausch Petra

Morile de apă din Munții Metaliferi (secolele al XVI-lea și al XVII-lea)

Cuvinte cheie: mori de apă, exploatarea minereurilor prețioase, mori pentru măcinarea minereului, Munții Metaliferi

În Transilvania secolelor al XVI-lea și al XVII-lea, una dintre cele mai profitabile ramuri ale mineritului de metale prețioase a fost așa-numita *porondbányászat*, care, în termenii actuali, ar putea fi echivalată cu mineritul de suprafață. În aproape toate cazurile, exploatarea de succes a

minereurilor în cariere miniere necesita mori pentru măcinarea minereului acționate de apă, cunoscute sub numele de *stomp*. Acestea erau, în mare parte, construite de familii nobiliare din zonă și, de obicei, închiriate iobagilor care locuiau în Abrud sau în satele din împrejurimi. Operarea acestor mori oferea o oportunitate excelentă de ascensiune socială, iar unele surse atestă chiar cazuri în care un iobag fiscal a construit și operat propria sa moară cu permisiunea orașului Abrud sau a unui moșier. Pe lângă morile pentru măcinarea minereului, un rol important îl aveau și morile de cereale situate în imediata apropiere a Abrudului sau chiar în oraș, acestea fiind de asemenea acționate de apă. Ele jucau un rol esențial în alimentarea orașului și a satelor din jur.

Szalai Ágnes

Ultimele „bătălii” ale „Partidei Kemény”. Negocierile diplomatice transilvano-habsburgice din 1662

Cuvinte cheie: Principatul Transilvaniei, Simon Kemény, Mihály Apafi I, Leopold (Habsburg) I

A „doua criză a puterii” (1657–1662) a fost una dintre cele mai turbulente perioade din istoria Transilvaniei. Campania principelui Gheorghe Rákóczi al II-lea pentru a ocupa tronul Poloniei fără permisiunea Porții Otomane a dus la o campanie de represalii din partea Imperiului Otoman. Situația de război a fost agravată de haosul politic intern. Pe lângă noii candidați la tron susținuți de Poarta Otomană, Ioan Kemény a intrat și el în politică, cerând și primind ajutor de la Leopold I, regele Ungariei și împăratul Sfântului Imperiu Roman. Prezența trupelor imperiale-regale în Transilvania amenința însă autoritatea Porții asupra principatului, motiv pentru care Köse Ali Pașa a pătruns de mai multe ori în țară, instalându-l în cele din urmă pe Mihai Apafi I ca principe al Transilvaniei. Deși Apafi I-a învins pe Ioan Kemény și trupele acestuia în ianuarie 1662, totuși cercul care îl susținuse anterior pe Kemény a continuat să vadă orientarea spre Habsburgi drept cheia supraviețuirii Transilvaniei. Scopul acestei lucrări este de a demonstra cum „Partida Kemény”, bazându-se pe forțele militare imperiale-regale rămase în Transilvania, a încercat să își mențină și să își consolideze poziția în fața lui Mihai Apafi I prin negocieri (diplomatice).

Fejér Tamás

Din trecutul protecției arhivelor în Transilvania (II.) (Rapoartele lui Zsigmond Jakó, Géza Entz și Attila T. Szabó din 1945)

Cuvinte cheie: Arhiva Muzeului Național al Transilvaniei, Asociația Muzeului Ardelean, arhive familiale, arhivistică, raporturi de arhivă

Scopul acestui articol este, de a publica alături de alte documente raportul întocmit de arhivistul Zsigmond Jakó, profesor la Universitatea Bolyai, privind activitatea pe anul 1945 a fostei arhive a Societății Muzeului Ardelean, Arhiva Muzeului Național al Transilvaniei. Acest raport, care a rămas în manuscris, reprezintă o sursă primară pentru istoria arhivei, respectiv pentru arhivistica transilvăneană. Ca și rapoartele anterioare, acesta a informat în primul rând adunarea generală a Societății Muzeului Ardelean cu privire la activitatea arhivei depozitată atunci într-un adăpost ferit de război, conținând detalii privind îmbogățirea fondului arhivistic, sistematizarea și ordonarea materialului arhivistic, chestiuni legate de personal și alte subiecte conexe. Documentele publicate după raportul amintit, și care datează de asemenea din 1945, oferă o perspectivă directă asupra eforturilor Societății Muzeului Ardelean de a salva și conserva arhivele transilvănene în timpul anilor de război. Ca urmare a acestor eforturi, o cantitate considerabilă de material arhivistic a fost salvată de la dispersare sau distrugere completă în cursul aceluși an. Prin urmare, aceste dări de seamă rămase la rândul lor în manuscris pot fi considerate surse unice pentru istoria arhivisticii din Transilvania, conținând informații esențiale atât pentru arhivistică, cât și pentru cercetarea istorică.